

ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)

โดย นายมานพ พลอยระย้า
นายช่างสำรวจอาวุโส

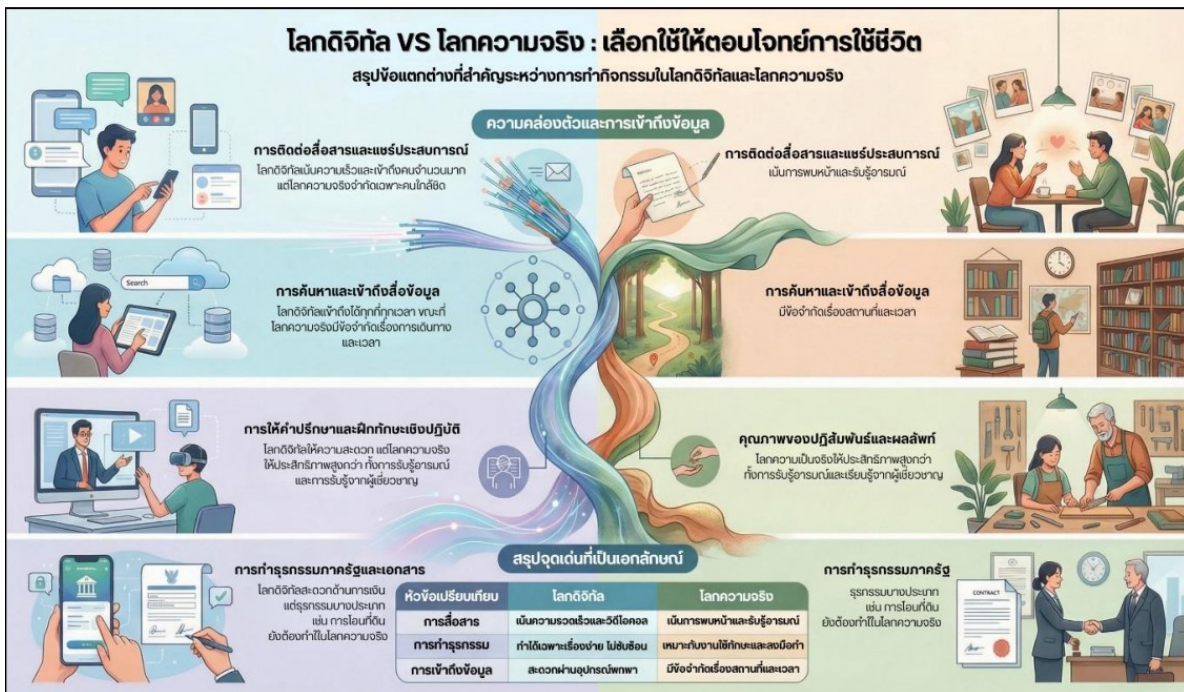
วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและเห็นความสำคัญการสร้างความรู้ในการใช้อินเทอร์เน็ต
๒. เพื่อศึกษาเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการใช้งานบนโลกดิจิทัลได้อย่างถูกต้องปลอดภัย
๔. เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม ปลอดภัย และมีจริยธรรม
๓. เพื่อให้ใช้สื่อดิจิทัลได้อย่างถูกต้อง มีการตระหนักถึงข้อดี ข้อเสีย รู้เท่าทัน และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สรุปเนื้อหา

ในปัจจุบันโลกดิจิทัลมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในสังคมไทยและสังคมโลก ชีวิตประจำวันของผู้คนล้วนเกี่ยวข้องกับโลกดิจิทัล เช่น การใช้ระบบสื่อสารข้อมูลคอมพิวเตอร์ การทำธุรกรรม การทำธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการใช้สื่อดิจิทัลต้องมีการตระหนักถึงข้อดี ข้อเสีย รู้เท่าทัน และใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

ความแตกต่างของโลกดิจิทัลกับโลกความจริง มีความแตกต่างกันมาก เช่น การเข้าถึงข้อมูลในโลกดิจิทัลจะเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว สามารถเข้าได้ทุกที่ทุกเวลา ส่วนการเข้าถึงข้อมูลในโลกความจริงจะมีข้อจำกัดมากกว่า คือ ต้องเดินทางไปยังสถานที่จริง เช่น ห้องสมุด หน่วยงาน หรือบุคคล และมักมีข้อจำกัดด้านเวลาทำการ รายละเอียดความแตกต่างดังแสดงในรูป

ภาพความแตกต่างที่สำคัญระหว่างโลกดิจิทัลและโลกความจริง

ที่มา : สถาบันพัฒนาบุคลากรภาครัฐด้านดิจิทัล สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

ความฉลาดทางดิจิทัล คือ ความสามารถด้านสังคม อารมณ์ และการรับรู้ที่จำเป็นต่อการปรับตัวใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย มีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์ประโยชน์ในยุคดิจิทัล ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และค่านิยม เพื่อเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล คือ พลเมืองผู้ใช้งานสื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าใจบรรทัดฐานของการปฏิบัติตัวให้เหมาะสมและมีความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในยุคดิจิทัล เป็นการสื่อสารที่ไร้พรมแดน สมาชิกของโลกออนไลน์ คือ ทุกคนที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตบนโลกใบนี้ ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ อายุ ภาษา และวัฒนธรรม พลเมืองดิจิทัลจึงต้องเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีจริยธรรม เห็นอกเห็นใจและเคารพผู้อื่น มีส่วนร่วมและมุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม การเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลมีทักษะที่สำคัญ ๘ ประการ คือ

๑. ทักษะในการรักษาอัตลักษณ์ที่ดีของตนเอง (Digital Citizen Identity)

อัตลักษณ์ที่ดี คือ การที่ผู้ใช้สื่อดิจิทัลสร้างภาพลักษณ์ในโลกออนไลน์ของตนเองในแง่บวก ทั้งความคิด ความรู้สึก และรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำ ไม่กระทำการที่ผิดกฎหมายและจริยธรรมในโลกออนไลน์ เช่น การละเมิดลิขสิทธิ์ทางสื่อออนไลน์

๒. ทักษะในการจัดสรรเวลาหน้าจอ (Screen Time Management)

ความสามารถในการบริหารเวลาในการใช้อุปกรณ์ยุคดิจิทัล รวมไปถึงการควบคุมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างโลกออนไลน์และโลกภายนอก ตระหนักถึงอันตรายจากการใช้เวลาหน้าจอมากเกินไป และผลเสียของการเสพติดสื่อดิจิทัล

๓. ทักษะในการรับมือกับการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ (Cyberbullying Management)

ความสามารถในการรับรู้ และรับมือการคุกคาม ช่มชู้ บนโลกออนไลน์ได้อย่างชาญฉลาด การกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์ คือ การใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือหรือช่องทางเพื่อก่อให้เกิดการคุกคาม ล่อลวง โดยกลุ่มเป้าหมายมักจะเป็นกลุ่มเด็กจนถึงเด็กวัยรุ่น การกลั่นแกล้งประเภทนี้จะกระทำผ่านสื่อออนไลน์หรือสื่อดิจิทัล เช่น การส่งข้อความทางโทรศัพท์ ผู้กลั่นแกล้งอาจจะเป็นเพื่อนร่วมชั้น คนรู้จักในสื่อสังคมออนไลน์

๔. ทักษะในการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกไซเบอร์ (Cybersecurity Management)

ความสามารถในการป้องกันข้อมูลด้วยการสร้างระบบความปลอดภัยที่เข้มแข็ง และการรักษาความปลอดภัยของตนเองในโลกไซเบอร์ คือ การปกป้องอุปกรณ์ดิจิทัล ข้อมูลที่จัดเก็บและข้อมูลส่วนตัวไม่ให้สูญหาย หรือถูกโจรกรรมจากผู้ไม่หวังดี การรักษาความปลอดภัยทางดิจิทัลมีความสำคัญดังนี้

๔.๑ เพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวและความลับ หากไม่ได้รักษาความปลอดภัยให้กับอุปกรณ์ดิจิทัล ข้อมูลส่วนตัวและข้อมูลที่เป็นความลับอาจจะรั่วไหลหรือถูกโจรกรรมได้

๔.๒ เพื่อป้องกันการขโมยอัตลักษณ์ การขโมยอัตลักษณ์เริ่มมีจำนวนที่มากขึ้นในยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้คนเริ่มทำการชำระค่าสินค้าผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต และทำธุรกรรมกับธนาคารทางออนไลน์ หากไม่มีการรักษาความปลอดภัยที่เพียงพอ มีฉ้อโกงอาจจะล้วงข้อมูลส่วนตัวไปสวมรอยทำธุรกรรมได้ เช่น ไปซื้อสินค้า กู้ยืมเงิน หรือสวมรอยรับผลประโยชน์และสวัสดิการ

๔.๓ เพื่อป้องกันการโจรกรรมข้อมูล เนื่องจากข้อมูลต่างๆ มักเก็บรักษาในรูปของดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นเอกสารภาพถ่าย หรือคลิปวิดีโอ ข้อมูลเหล่านี้อาจจะถูกโจรกรรมเพื่อนำไปขายต่อ แบล็คเมล์ หรือเรียกค่าไถ่

๔.๔ เพื่อป้องกันความเสียหายของข้อมูลและอุปกรณ์ ภัยคุกคามทางไซเบอร์อาจส่งผลเสียต่อข้อมูลและอุปกรณ์ดิจิทัลได้ ภัยคุกคามอย่างไวรัสคอมพิวเตอร์ โทรจัน และมัลแวร์สร้างความเสียหายร้ายแรงให้กับคอมพิวเตอร์หรือระบบปฏิบัติการได้

๕. ทักษะในการรักษาข้อมูลส่วนตัว (Privacy Management)

มีดุลพินิจในการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว โดยเฉพาะการแชร์ข้อมูลออนไลน์เพื่อป้องกันความเป็นส่วนตัวทั้งของตนเองและผู้อื่น รู้เท่าทันภัยคุกคามทางอินเทอร์เน็ต เช่น มัลแวร์ ไวรัสคอมพิวเตอร์ และกลลวงทางไซเบอร์

๖. ทักษะการคิดวิเคราะห์ที่มีวิจารณญาณที่ดี (Critical Thinking)

ความสามารถในการวิเคราะห์แยกแยะระหว่างข้อมูลที่ถูกต้อง และข้อมูลที่ผิด ข้อมูลที่เนื้อหาดี และข้อมูลที่เข้าข่ายอันตราย เมื่อใช้อินเทอร์เน็ตจะรู้ว่าเนื้อหาอะไรเป็นสาระมีประโยชน์ รู้เท่าทันสื่อ สามารถวิเคราะห์และประเมินข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายได้ เข้าใจรูปแบบการหลอกลวงต่าง ๆ ในโลกไซเบอร์ เช่น ข่าวดราม่า เว็บปลอม ภาพตัดต่อ เป็นต้น

๗. ทักษะในการบริหารจัดการข้อมูลที่ผู้ใช้งานมีการทิ้งร่องรอยไว้บนโลกออนไลน์ (Digital Footprints)

รอยเท้าดิจิทัล คือ คำที่ใช้เรียกร่องรอยการกระทำต่าง ๆ ที่ผู้ใช้งานทิ้งรอยเอาไว้ในโลกออนไลน์ โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ เป็นต้น ข้อมูลดิจิทัล เช่น การลงทะเบียนอีเมล การโพสต์ข้อความหรือรูปภาพ เมื่อถูกส่งเข้าโลกไซเบอร์แล้วจะทิ้งร่องรอยข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้งานไว้ให้ผู้อื่นติดตามได้เสมอ กล่าวง่าย ๆ รอยเท้าดิจิทัล คือ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกอินเทอร์เน็ตที่บอกเรื่องราวของเรา

๘. ทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (Digital Empathy)

มีดุลพินิจในการบริหารจัดการข้อมูลส่วนตัว โดยเฉพาะการแชร์ข้อมูลออนไลน์เพื่อป้องกันความเป็นส่วนตัวของตนเองและผู้อื่น และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นบนโลกออนไลน์ ไม่ใช่จากที่สร้างความเกลียดชังทางออนไลน์ ไม่ลักลอบล้วงข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่น ไม่กลั่นแกล้งผู้อื่นผ่านสื่อดิจิทัล

อัตลักษณ์ดิจิทัล (Digital Identity)

อัตลักษณ์ดิจิทัลที่เป็นข้อมูลเดียวกับโลกความจริง ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล รูปภาพประจำตัว วันเดือนปีเกิด เลขบัตรประจำตัวประชาชน หมายเลขบัตรเครดิต หรือบัญชีธนาคาร

อัตลักษณ์ในโลกดิจิทัล คือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากกิจกรรมบนโลกดิจิทัล ได้แก่ บัญชีและรหัสผ่าน สถานที่ที่เราเช็คอิน พฤติกรรมและประวัติ การค้นหาข้อมูล การกดถูกใจ เนื้อหา ข้อความ กลุ่มสังคม เพื่อน บุคคลหรือองค์กร

ผลจากการสร้างอัตลักษณ์ดิจิทัล ทางบวก เช่น ผู้คนจดจำเราในทางที่ดี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบตัว เปิดโอกาสมากมาย อยู่ในสังคมดิจิทัลที่น่าอยู่ เป็นต้น และทางลบ เช่น ผู้คนจดจำเราในทางที่ไม่ดี ความสัมพันธ์ที่ไม่ดี ถูกระรานในโลกดิจิทัล (ผู้คนมั่งร้าย) ถูกโจรกรรมทางดิจิทัล เสียโอกาสในหน้าที่การงาน ส่งผลต่อสภาพจิตใจ เป็นต้น

การสร้างอัตลักษณ์ดิจิทัลที่ดี ควรตระหนักอยู่เสมอว่าทุกอย่างที่เราแชร์หรือเผยแพร่ในโลกดิจิทัลจะอยู่ในนั้นตลอดไป ควรคิดก่อนโพสต์และแชร์ ควรใจเย็นให้มากที่สุดในโลกดิจิทัล ให้เลิกคิดว่านี่คือโลกจำลอง ทุกอย่างในโลกออนไลน์ดิจิทัลมีเจ้าของ อย่าให้ผู้อื่นรู้ข้อมูลของเรามากเกินไป ควรปกป้องรหัสผ่านและเปลี่ยนบ่อย ๆ และควรตรวจสอบตัวตนของเราบนโลกดิจิทัลอยู่เสมอ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและความเป็นส่วนตัวในโลกดิจิทัล มีดังนี้

๑. Personal Data Protection Act (PDPA) คือ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลโดยมีการระบุให้องค์กรหรือหน่วยงานเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนไม่ว่าจะเป็นบริษัทเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐต้องไม่นำข้อมูลส่วนตัวของประชาชนไปใช้โดยไม่ยินยอม รวมไปถึงคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหว เช่น เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ โดยมีโทษทางอาญาจำคุกไม่เกิน ๑ ปี และ/หรือ ปรับสูงสุด ๑ ล้านบาท โทษทางแพ่ง จ่ายสินไหมไม่เกิน ๒ เท่าของสินไหมที่แท้จริง และโทษทางปกครอง ปรับไม่เกิน ๕ ล้านบาท

๒. พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ปี ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐

การรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ รวมถึงสามารถวิเคราะห์ ประเมิน และสร้างเนื้อหาได้อย่างเหมาะสม โดยแหล่งข้อมูลดิจิทัล สามารถแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

๑. แบ่งตามแหล่งที่เผยแพร่ข้อมูล ได้แก่ การสร้างหรือผลิตข้อมูลโดยเจ้าของแหล่งข้อมูล หรือชุมชนผู้ใช้งาน

๒. แบ่งตามสิทธิการเข้าถึงข้อมูล ได้แก่ การเข้าถึงได้อย่างเสรี และการจำกัดการเข้าถึง

๓. แบ่งตามประเภทของข้อมูล ได้แก่ แหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาเรียนรู้ เพื่อความบันเทิง ด้านสุขภาพ ด้านธุรกรรม และด้านเศรษฐศาสตร์

โดยข้อมูลที่มีคุณภาพควรมีความทันสมัย ถูกต้อง มีแหล่งอ้างอิง และระบุผู้เขียนอย่างชัดเจน สำหรับเนื้อหาดิจิทัลมีหลายประเภท เช่น ด้านสุขภาพ ภาครัฐ ความบันเทิง การตลาด การศึกษา และข่าวสาร ซึ่งถูกนำเสนอผ่านสื่อดิจิทัลในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ข้อความ รูปภาพ เสียง วิดีโอ และกราฟิก

ร่องรอยดิจิทัล (Digital Footprint) หมายถึง ข้อมูลที่เกิดจากการใช้งานอินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยี ซึ่งสะท้อนพฤติกรรม ความสนใจ และตัวตนของบุคคล ร่องรอยดิจิทัลอาจเป็นทั้งเชิงบวก เช่น การสื่อสารอย่างสุภาพและสร้างสรรค์ หรือเชิงลบ เช่น การแสดงความคิดเห็นที่ไม่เหมาะสม โดยมีวิธีในการรับมือกับความเสียหายจากร่องรอยดิจิทัล ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ร่องรอยที่ตั้งใจสร้าง (Active Digital Footprints) ข้อมูลที่เราตั้งใจเปิดเผยหรือบันทึกในโลกออนไลน์ด้วยตัวเอง โดยที่เรารับรู้และเจตนาให้ข้อมูลนั้นปรากฏอยู่ เช่น การสื่อสาร ข้อมูลส่วนตัว การระบุตำแหน่ง และการแสดงออกบนโซเชียลมีเดีย เป็นต้น

๒. ร่องรอยที่ไม่ตั้งใจสร้าง (Passive Digital Footprints) ข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้โดยอัตโนมัติ จากการใช้งานอินเทอร์เน็ต โดยที่ผู้ใช้อาจไม่ได้สังเกตหรือตั้งใจจะทิ้งร่องรอยนั้นไว้ เช่น หมายเลขไอพี (IP Address) ที่ระบุตัวตนของเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือมือถือ ประวัติการใช้งาน พฤติกรรมการบริโภค และการติดตามตำแหน่งแบบเงียบ

การปรับตัวในยุคดิจิทัล (Digital Disruption) คือ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากเทคโนโลยีที่เข้ามาเขย่าโมเดลธุรกิจเดิมให้ใช้ไม่ได้ผลอีกต่อไป กลายเป็นทั้งแรงกดดันให้ต้องปรับตัวและเป็นโอกาสทองในการสร้างความได้เปรียบผ่านนวัตกรรมที่ล้ำสมัยกว่าเดิม หัวใจสำคัญ คือ การตอบสนองความคาดหวังของลูกค้าที่สูงขึ้นด้วยความรวดเร็วและช่องทางออนไลน์ที่ครอบคลุม หากธุรกิจใดนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจะสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้นำตลาดได้อย่างก้าวกระโดด

การนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

สามารถนำองค์ความรู้มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานโดยมุ่งเน้นการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์และการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) อย่างเคร่งครัด ทั้งการตั้งรหัสผ่านที่รัดกุมและการจัดเก็บข้อมูลความลับของราชการอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ยังช่วยเพิ่มทักษะการคิดวิเคราะห์และรู้เท่าทันสื่อ ทำให้สามารถคัดกรองข้อมูล ข่าวสาร และตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำมาใช้ประโยชน์ในงานราชการ เพื่อป้องกันความเสียหายจากข่าวปลอม ควบคู่ไปกับการสื่อสารออนไลน์อย่างมีจริยธรรม เคารพทรัพย์สินทางปัญญา และบริหารจัดการเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานภาพรวมของหน่วยงานได้อย่างสมดุล

ประโยชน์ต่อตนเอง

๑. มีความรู้และความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างถูกต้อง และปลอดภัยมากขึ้น
๒. มีความตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความปลอดภัยข้อมูลข่าวสารจากสื่อออนไลน์ได้
๓. สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน
๔. ลดความเสี่ยงจากการรับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน

ประโยชน์ต่อองค์กร

๑. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารและการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ
๒. สนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงานมีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับความปลอดภัยทางไซเบอร์
๓. ลดความเสี่ยงจากการรั่วไหลของข้อมูลและภัยคุกคามทางไซเบอร์
๔. ช่วยให้องค์กรมีการทำงานอย่างเป็นระบบ ระเบียบ มากยิ่งขึ้น เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามนโยบายและมาตรฐานด้านความปลอดภัยข้อมูล

ประโยชน์ต่อสาธารณะ

๑. ประชาชนได้รับบริการข้อมูลที่ปลอดภัยและมีความเชื่อถือมากขึ้น
๒. ลดความเสี่ยงจากการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคล
๓. เพิ่มความโปร่งใสและยกระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะ
๔. เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรู้เท่าทันและปลอดภัย

แหล่งที่มา

หลักสูตร : ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)

บรรยายโดย : อาจารย์สมนธ์ จิรพัฒน์พร หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

สถาบัน/หน่วยงาน/ระบบ : สถาบันพัฒนาบุคลากรภาครัฐด้านดิจิทัล สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

รูปแบบหลักสูตร : การเรียนรู้ออนไลน์ TDGA e-Learning

ช่วงเวลาการฝึกอบรม : สิงหาคม ๒๕๖๔